

Dr. Josep Dencàs i Puigdollers. Figura històrica del nacionalisme català del segle XX, per Jordi Gascó i Aparicio

Jordi Gascó i Aparicio, investigador i divulgador de la història.

El Dr. Josep Dencàs i Puigdollers és una figura bàsica per poder comprendre la revolta catalana del 6 d'octubre de 1934, vista des d'un punt de vista nacionalista, comparable amb el procés que vivim actualment.

L'any 1934 hi va haver dues revolucions: la primera era de signe nacionalista, dirigida pel Dr. Dencàs i Miquel Badia, dirigents d'Estat Català i les JEREC (Joventuts d'Esquerra Republicana i Estat Català); l'altra, obrerista, impulsada pels que volien una revolució de caràcter socialista, juntament amb els rabassaires que volien assolir una llei de contractes de conreu que afavorís la pagesia contra l'explotació excessiva dels grans propietaris agraris.

La diferència amb l'actual procés independentista és que l'any 1934 hi va haver 70 morts, 250 ferits i més de 6.000 persones represaliades; en canvi, el moviment del nostre temps ha estat pacífic, malgrat la presó preventiva de polítics i líders socials i l'exili dels consellers i del president Carles Puigdemont. Per contra, el president Lluís Companys es va rendir i lliurar a l'exèrcit espanyol al cap de poques hores de la confrontació.

De família acomodada, farmacèutics de Vic, Dencàs va néixer el 19 de març de l'any 1900 i va morir el 10 de febrer de 1966 a l'exili de Tànger. La seva vida política en actiu és molt intensa i va de 1930 a 1936. El 1924 s'havia casat amb Raimonda Cararach i Rivera (filla de Josep Cararach, que era un dirigent de la Lliga Regionalista a Sant Andreu de Palomar), i el 1928 fundà la Clínica Sant Jordi, centre de salut emblemàtic al barri de Sant Andreu, a Barcelona.

S'ha parlat i escrit molt sobre la seva radicalitat catalanista, però què vol dir això? Senzillament, tenir un concepte clar de Catalunya com a país i plantejar la República Catalana, cosa que avui ha esdevingut la reivindicació prioritària del catalanisme l'independentista.

És una figura que es pot qualificar d'interclassista —volia un partit, Estat Català, integrat per gent independentista per damunt de l'eix dreta-esquerra—. Són importants les accions socials que va dur a terme; per exemple, abans de ser conseller (a partir del juny de 1932) va estar a la comissió de la casa obrera, on va dur a terme la feina extraordinària de fer la prova pilot de la construcció d'habitatges amb piscina, sala de lectura i cooperativa de consum per a gent amb pocs recursos, a part del que veurem sobre la seva obra de govern.

Dencàs sempre es mantingué al costat del president Macià i fou un element fonamental en la formació d'Estat Català (partit que presidí) i al capdavant de les JEREC (Joventuts d'Esquerra Republicana - Estat Català).

L'avi Macià va proclamar el 14 d'abril del 1931 la República Catalana dins de la Federació de Repúbliques Ibèriques, però ràpidament el govern provisional de la Segona República espanyola va fer pressió perquè Catalunya entrés en la via estatutària. El Dr. Josep Dencàs es va mantenir fidel al president Macià. Molts el van criticar pel gir polític efectuat; entre aquests, Nosaltres Sols!, de Daniel Cardona, el Partit Català Proletari i el Partit Nacionalista Català, de Josep Maria Xammar.

L'Estatut de Núria seria aprovat el 2 d'agost per majoria absoluta, encara que el text seria molt retallat per les Corts republicanes a Madrid.

El 25 de desembre de 1933 morí el president Macià, el qual s'havia enfrontat a la dictadura del general Primo de Rivera (1923-1930). Abans de tornar de l'exili l'any 1931, havia provat la via insurreccional amb l'organització del complot del Garraf (juny de 1925) per provar d'atemptar contra el rei Alfons XIII, i, posteriorment, un intent d'insurrecció popular iniciat a Prats de Molló (novembre de 1926).

Un acte molt significatiu de la política d'enquadrament nacionalista fou el festival de Montjuïc organitzat per les Joventuts d'Estat Català el 22 d'octubre de 1933, que fou liderat pel president Macià i Josep Dencàs. Hi participaren esportistes de diverses especialitats uniformats com era costum a l'època. Aquesta concentració de més de 8.000 homes despertà aquell dia temor entre els polítics espanyols i els catalans no afectes al catalanisme radical. Dins ERC, el conseller Lluhí liderava el corrent autonomista L'Opinió, acomodat a la situació estatutària i gens afecte a les operacions del nacionalisme radical. Aquest corrent *lluhista* havia estat apartat del partit (Casanelles, Comas, Lluhí, Tarradellas i Xirau). Aquell dia van parlar al públic concentrat Simó Piera, Jaume Aiguader, Humbert Torres, Miquel Santaló, Ventura Gassol, Lluís Companys, Francesc Macià, Miquel Badia i Josep Dencàs.

Com a polític, Dencàs es va presentar per ERC i va guanyar l'acta de diputat a les Corts constituents a Madrid, amb la credencial 245, que el proclamava diputat. Un mes després accedia al càrrec (del 14 d'agost de 1931 a l'octubre de 1933), però a partir del 29 de novembre de 1932 no consta cap intervenció seva. A finals de 1932 seria conseller de Sanitat i Assistència Social, fins al 3 de gener de 1934. La Conselleria de Sanitat fins aleshores formava part de la Conselleria de Governació, Assistència Social i Treball. Aquesta es va reestructurar amb criteris de racionalització i centralització a partir dels models més avançats d'altres països europeus.

La feina feta és considerada capdavantera en el seu moment: creà centres d'estadística, laboratoris, hospitals comarcals, cases de beneficència, centres per a les malalties mentals, campanyes contra la mortalitat infantil, programes contra la insalubritat de l'habitatge (barraquisme), campanya contra el tifus i la tuberculosi, programa contra el problema de la salinitat de les aigües del Llobregat, entre altres iniciatives reeixides.

L'any 1949, el president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas, li demanà que escrigués un informe sobre la seva obra de govern a la Conselleria de Sanitat per tal que en quedés constància de cara al futur

Conselleria de Governació

Mort Macià, el desembre de 1933, el Parlament proclamà Lluís Companys president de la Generalitat, amb el recel d'Estat Català per la trajectòria política obrerista i poc nacionalista del nou president; però en aquell moment, Josep Dencàs li donà el suport necessari a canvi de quotes de poder per als membres d'Estat Català, l'únic sector independentista d'ERC.

El 3 de gener de 1934 es va produir la dimissió per malaltia del titular de la Conselleria de Governació, Joan Selves, i Dencàs passà a ocupar aquesta responsabilitat. Tenia Miquel Badia com a secretari d'Ordre Públic, que el març de 1934 seria anomenat comissari general d'Ordre Públic. Badia havia estat secretari de Dencàs a la Conselleria de Sanitat i col·laborador en la direcció dels Escamots d'Ordre Públic creats per les JEREC.

Arriba el moment cabdal, el 6 d'octubre del 1934, un episodi apassionant de la història de Catalunya; potser el moment en què Catalunya podia haver estat lliure després de 300 anys...

Companys, obligat a donar poder als membres d'Estat Català contra la seva voluntat, amb els *lluhins* autonomistes fora d'òrbita del Govern, encarrega a Dencàs organitzar una revolta nacionalista contra Espanya, però les coses es precipiten i ell no s'adona que la traïció impera en el seu partit; les partides

per a la compra d'armes amb què armar les milícies nacionalistes mai no seran aprovades pel Govern de la Generalitat. Poc abans, al setembre, és cessat Miquel Badia de les seves responsabilitats en l'Ordre Públic.

Tot es precipita i entren al govern de Lerroux ministres de la CEDA, els quals s'havien declarat contraris a la República i a l'Estatut d'Autonomia. La derogació per inconstitucional de la Llei de contractes de conreu catalana, que havia aprovat el Parlament, acaba per fer esclatar la convivència entre els governs català i espanyol.

El 28 de juny del 1934, el Dr. Dencàs ja era conseller de Governació i se li encarrega la creació dels serveis d'ordre públic. Dos dies abans hi ha una dissolució dels sometents, que estaven sota les ordres de gent de dretes, i passen a reconvertir-se de manera que queden apartats de les lluites socials i s'enquadren en el servei al país a través de la Generalitat i el Govern de Catalunya. Les armes del sometent —bàsicament carrabines i fusells de caça— són decomissades i es distribueixen entre milicians d'Estat Català i altres formacions independentistes. Altres armes de caça procedents de les armeries són posades en mans de les milícies d'Estat Català, però la Generalitat —al contrari d'allò que havia projectat en el Consell de Govern— mai no arriba a comprar armes de guerra per a la insurrecció.

El 6 d'octubre de 1934 Lluís Companys presenta a Dencàs dos textos: un de Lluhí i un altre escrit per ell. El segon era mínimament acceptable per justificar la insurrecció; proclamava l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola. Es tractava d'una traïció als principis del projecte inicial, una altra traïció, però amb el moviment en marxa no té més remei que acceptar a correccia.

A partir de la tarda, Dencàs passa revista a membres d'EC i JEREC als diferents casals i després s'entrevista amb un general de la Guàrdia Civil. Més tard es dirigeix al Palau de la Generalitat i, a les 7 de la tarda, Companys proclama l'Estat Català de la República Federal Espanyola. Torna ràpidament cap a Governació, on aixequen una estelada que Companys fa substituir per una senyera.

A la Conselleria de Governació hi eren Miquel Badia, Menéndez, Duran i Albesa, Pérez Salas, Espanya i Xammar, entre d'altres, amb guàrdies d'assalt i sometents. Al voltant de dos quarts de deu, es proclamava a la ràdio que totes les persones abandonessin els carrers i es narrava l'avançament de l'exèrcit cap al Palau de la Generalitat. Companys havia comminat el general Batet a posar-se a les ordres de la Generalitat i ell havia demanat un temps per pensar-ho abans de donar-hi una resposta. Així, Companys ordenà que no s'assetgés ni es disparés contra l'exèrcit.

Es precipitava la nit i sortien homes d'EC i partits nacionalistes de fora de Barcelona en direcció a la capital. La lluita havia d'haver començat, però ho impediren les ordres del president, que romania al Palau de la Generalitat defensat per 400 mossos d'esquadra, que —segons el seu comandant— podien resistir quatre dies si era necessari. A més, es disposava del sometent, de guàrdies d'assalt i grups d'escamots.

Batet decidí aturar els soldats: els militars sortiren de la caserna i els primers trets i canonades se sentiren a dos quarts d'onze de la nit sobre els edificis de l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat i el CADCI (Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria), també sobre la Conselleria de Governació, però la tropa fou repel·lida en aquest punt. Menys sort tingueren els defensors del CADCI, on, entre altres militants, Jaume Compte, Manuel González Alba i Amadeu Bardina perderen la vida.

A les dues es donava per perdut el suport de la Guàrdia d'Assalt i Coll i Llach, comissari d'Ordre Públic, que Dencàs sempre havia volgut substituir per Miquel Badia, desertava. Només calia esperar que la Generalitat pogués resistir fins a la matinada perquè poguessin arribar reforços. A dos quarts de quatre, el comandant Pérez Farràs demana reforços que no poden arribar, però sembla que la Generalitat pot continuar resistint unes quantes hores. L'esperança era que amb la claror poguessin arribar noves forces

catalanistes: durant la nit hi havia hagut algun incident entre aquestes, que s'havien disparat i ferit a causa de la foscor.

Els Escamots d'EC estaven als seus casals esperant unes ordres que no van arribar mai perquè el Govern de la Generalitat va capitular a dos quarts de set del matí, quan l'exèrcit va llançar obusos d'artilleria contra l'edifici. Dencàs, Menéndez, Pérez Salas, Duran, Vàchier i Espanya fugiren per un túnel que desembocava a la Barceloneta. Mentrestant, els consellers, el president, els mossos d'esquadra, el batlle i els regidors de l'Ajuntament de Barcelona eren detinguts i conduïts a vaixells del port de Barcelona.

El 6 de desembre de 1934 els exiliats d'Estat Català a la vila d'Orléans, sota la presidència de Miquel Badia, declaren que, tot i sentir-se part d'ERC, no l'havien atacat pels fets del 6 d'Octubre, però, en canvi, molts homes d'ERC, i Companys particularment, feien la guerra contra aquests. Es van amagar a l'hora del combat i es va negar al pla d'atac contra les casernes que ja tenien estudiat. Farràs havia dit que podien resistir uns quants dies. Llavors, perquè es van rendir?

Separar Miquel Badia de la comissaria d'Ordre Públic i substituir-lo per Coll i Llach, que va desertar, afeblí molt l'organització de la revolta. 2.500 homes van restar al marge del moviment per falta de comandament i ordres d'acció. Al final, un Estat Català molt afeblit es va separar d'ERC, que va aconseguir reduir el partit independentista a la residualitat. Els autonomistes d'ERC havien guanyat.

En el llibre de Dencàs *El 6 d'octubre des del Palau de Governació* s'exposa la narració d'aquest episodi. Realment no desvetlla interioritats del govern català. En canvi, els seus companys d'ERC, a través de moltes publicacions, el posarien com l'únic responsable de la desfeta. Tot l'aparell propagandístic de la Generalitat li va anar en contra. En la sessió que tractà sobre el 6 d'octubre, feta el maig de 1936, tot el govern va carregar contra ell.

Assassinat dels germans Badia

El 28 d'abril de 1936 assassinarien els germans Josep i Miquel Badia al carrer Muntaner de Barcelona a mans de membres de la CNT-FAI. Malgrat que estaven amenaçats de mort, les autoritats catalanes no els havien donat el permís d'armes. L'acte fúnebre de comiat va ser multitudinari. Planà en l'ambient la irresponsabilitat de Lluís Companys per no haver posat escorta a Miquel Badia, el qual havia tingut rivalitats, no solament polítiques sinó també personals, amb Miquel Badia, del qual es deia que havia mantingut relacions amb la segona dona del president, Carmen Ballester, aferrissada militant d'EC. Nicolau Battestini i Galup, diputat d'ERC, en sessió parlamentària del 29 de juny de 1936, afirmava que els germans Badia no tenien escorta: "Mireu: ahir caigueren Miquel i Josep Badia; ahir mateix, per una carretera espanyola tingué un accident automobilístic un cabdill, el 16 de febrer, pel poble espanyol, perquè era reaccionari i era feixista. Aquest cabdill anava acompanyat de cinc policies; als germans Miquel i Josep Badia ningú no els acompanyava. Els responsables de l'ordre públic, que no és el Govern de Catalunya, ho sabem ben bé prou, que és el govern d'allà, varen deixar que els dos germans fossin assassinats a deu metres escassos de llur casa".

Exili i mort

Després, el desgavell s'imposaria a Barcelona. Els activistes anarquistes terroritzarien tothom qui consideressin no revolucionari, es venjarien dels membres d'EC que en el seu dia imposaven el control de les forces d'ordre públic a la ciutat, tot això sota la mirada impàvida de Lluís Companys. Al final, Dencàs es trobaria amb la família amenaçada i amb moviments controlats, i l'1 d'agost del 36 va marxar novament a l'exili en el primer vaixell que va trobar, i que duia direcció a Itàlia, carregat de gent de dretes fugitiva. El van reconèixer i fou denunciat, per la qual cosa quedà empresonat a Itàlia. La pressió de la Generalitat i de l'advocat Henri Torres, que uns quants anys abans havia defensat el president Francesc

Macià, va aconseguir la seva extradició cap a França.

Després de treballar per a algun laboratori va marxar al seu destí final, Tànger, on gràcies a la seva activitat mèdica va fundar dues clíniques i va aconseguir una bona situació econòmica. Morí a la ciutat africana el 13 de febrer de 1966.

Oblidada la seva figura, i desprestigiada, vaig dedicar esforços i recursos, amb l'ajuda de la seva família (Maria Àngels Basté Dencàs i el seu marit, el també metge Josep Maria Mauri), a refer la seva tomba, que estava totalment deixada. Se n'ha fet un perfil de Facebook —“Conseller de Sanitat i Governació Dr. Josep Dencàs”— per restablir la seva figura. Finalment, cal remarcar que properament veurà la llum una biografia seva a càrrec de Fermí Rubiralta, Fèlix Villagrasa i Frederic Porta amb la meua ajuda, historiadors de gran vàlua que aportaran nova documentació sobre la figura de Josep Dencàs i Puigdollers.

Referències

Dencàs, J. (1935). *El 6 d'octubre des del Palau de governació*. Barcelona: Mediterrània.

Gascó. (2019). El Dr. Dencàs i els fets d'octubre de 1934. *Vibrant*.
<http://historiavibrant.cat/el-dr-dencas-i-els-fets-doctubre-de-1934/>

López, M. (2013). *Els fets del 6 d'octubre del 1934*. Barcelona: Base. Manuel López Esteve.

Porta, F. (2019). *Josep Dencàs i Puigdollers. Vida política (1930-1939)*. Treball de màster no publicat.

Raguer, H. (1994). *El general Batet*. Barcelona: Abadia de Montserrat.

Ucelay-da Cal, E i González, A. (2012). *Contra Companys 1936*. València: PUV. Universitat de València.

Fonts:

Parlament de Catalunya. Diari de sessions del dia 29 de desembre de 1932. Salinitat de les aigües.

Parlament de Catalunya. Diari de sessions del dia 14 de març de 1933. Comissariat de la casa obrera

Parlament de Catalunya. Diari de sessions del dia 24 d'octubre de 1933. Festival

Parlament de Catalunya. Diari de sessions del dia 26 de juny de 1934. Organització del sometent.

Congrés d'estat català a la vila d'Orleans. 6 de desembre de 1934.

Parlament de Catalunya. Diari de sessions del dia 29 d'abril del 1936. Parlament Sr. Battestini.

Carta del dr. Josep Dencàs a Josep Tarradellas. Informe acció de govern Conselleria de sanitat. Dia 25-01-1946. Arxiu Tarradellas (Poblet)